

Skrivnosti na Legnu

Fotograf: Ivo Zajdel

Kam so maja 1945 v Slovenj Gradcu izginile medicinske sestre nune? Na Legnu pri Kreuhovi domačiji so partizani v eni sami noči pobili okoli 5.000 hrvaških beguncev, starce, ženske in otroke. Po mnenju Slovenjgradčanov je bilo v Žančanih pobitih od 3.000 do 4.000 ljudi, saj so jih tovornjaki nekaj dni vozili iz raznih krajev.

Ob vznožju Zahodnega Pohorja, kjer kraljujeta Velika in Mala Kopa, se med Mislinjo in Slovenj Gradcem razprostira čudovita dolina. Proti severu najde izhod proti Dravi in Dravogradu, kajti masiv Uršle gore je treba obiti. Del doline prekrivajo ravninski gozdovi, del pa čudoviti trav-

niki in skrbno obdelane njive. Oživljena z rečico Mislinjo in zaselki z cerkvicami je prava paša za oči.

Mesto v zadnjem času slovi po razstavah, ki so povezane z Organizacijo združenih narodov, po podjetju Prevent, primeru Petek, razstavi Kljukasti križ in rdeča zvezda in letališču. Pred tem pa je slovelo po muzeju župnika Sokliča, slikarju Tisnikarju in zelo dobri bolnišnici.

Peter Simoniti: "Živelimo v Slovenj Gradcu, skozi katerega je po drugi svetovni vojni bežalo brez števila beguncev različnih narodnosti, največ Hrvatov. V tistem času sta bili pri nas dve bolnišnici, civilna, ki jo je strokovno vodil moj stric dr. Lojze Simoniti, in hrvaška domobranska, ki jo je vodil dr. Jovanovič. Civilna je bila dobro založena z zdravili, saj so Nemci, preden so odšli, predali mojemu stricu vse zaloge zdravil in instrumentarija v zelo dobrem stanju. Hrvaška bolnišnica pa tega ni

imela veliko. Imela pa je 22 odlično usposobljenih medicinskih sester nun. Ko so prišli partizani, so hrvaške ranjence vse poklali. Dr. Jovanoviča, ki je bil tudi ranjen, je rešil moj stric, ker ga je skril med tifusarje. Sestre pa so vključili v civilno bolnišnico. Partizani so stricu za poveljnika postavili svojega človeka Frančka Sajeta.

Saje in angelčki

Dr. Jovanovič je bil simpatizer hrvaških partizanov in je bil od hrvaških domobranov skupaj s sestrami prisilno mobiliziran. Ko so partizani zasedli Zagreb, se je dr. Jovanovič vrnil v zagrebško bolnišnico. Kmalu po prihodu v Zagreb je mojega strica prosil, naj omogoči sestram nunam, da se vrnejo v Zagreb, ker jih krvavo potrebuje. Dr. Simoniti mu je obljubil, da jih bo vrnil v nekaj dneh, in sicer neko sredo. Prav v sredo pa so ga nujno klicali, da mora priti v Ljubljano. Za

vrnitev sester je v bolnišnici pred tem vse uredil. Tako se je v Ljubljano podal brez skrbi.

Naslednji dan, v četrtek, se je že vrnil. Prva skrb mu je bila, ali so sestre srečno prispele v Zagreb. Njegov partizanski poveljnik Franček Saje mu je odgovoril: "Tovariš doktor, bodite brez skrbi, vse so že med angelčki."

Dr. Lojze Simoniti je bil tudi predsednik komisije za mrliske oglede. Dva tedna po izginotju sester nun so ga domačini klicali, naj si pride ogledat svež grob v gozd Dovžak pri vasi Dovže. Gozd leži ob cesti Slovenj Gradec—Mislinja na zahodni strani ceste, nasproti bližnje cerkve sv. Urha, ki ima na zunanji steni fresko sv. Kristofa. Pri uradnem pregledu groba je ugotovil, da je njegov partizanski poveljnik Franček Saje usmiljene sestre nune poslal k angelom v tem gozdu. V tem svežem grobu so ležale pobite. V zagrebški bolnišnici

* M. JULIJ SAJE

ci pa so jih ranjenci čakali zama, čeprav so bile za njihovo ozdravitev prepotrebne. To doživetje je moj stric dr. Lojze Simoniti pri nas doma tolikokrat pripovedoval, da še danes, po petdesetih letih, vem vsako njegovo besedo na pamet. Ne bom pozabil njegovih oči, ko so vsakokrat bile solzne.

Poboji na Legnu

V Slovenj Gradcu je bilo veliko pobojev. V Starem trgu so jih pobili toliko, da je kri tekla izpod hriba. Moj stric je bil po vojni tudi prvi župan Slovenj Gradca, vendar so ga kmalu z odborniki vred zaprli v celjski Stari pisker. Hoteli so ga spraviti na Teharje, kjer bi končal kot večina taboriščnikov. Na intervencijo svojcev pri Radu Simonitiju je bil nato izpuščen.

Na Legnu pri Kreuhovi domačiji so partizani v eni sami noči poklali okoli 5.000 hrvaških beguncev, starce, ženske in otroke.”

Karel Žerjav, nekdanji partizan: “Med vojno in po vojni smo partizani naredili veliko hudega. Posebno nekateri. Komandir velenjskih partizanov Dušan Lebl je bil eden takih. Ta je znal samo klati. Hvalil se je, da jih je poklal na tisoče. Tam na Legnu pri Slovenj Gradcu je bil zraven.”

Dr. Dimitrij Mikuš, poslanec Zbora združenega dela prve Skupščine RS, predstojnik ginekologije v Slovenj Gradcu, mi je med odmorom v avli parlamenta dejal: “Slišal sem, da raziskuješ poboje v Celju. Tudi jaz sem v komisiji v Slovenj Gradcu. Ti v Celju boš imel tudi dosti dela. Pri nas so jih zelo veliko pobili v Starem trgu, na Legnu in še na nekaj krajih. Veš, jaz sem bil partizan v brigadi. Resnično smo se bolj bali strelav v hrbet kot strelav od spredaj. Jaz sem jih dobora spoznal, čeprav očetu nisem dolgo verjel. Posebno kar se tiče komunistov – boljševikov. Kolikor vem, jih je tvoj oče tudi dobro poznal, saj je bil tri leta ruski ujetnik.”

Z družino Mikuš iz Vojnika smo bili družinski prijatelji. Mitjev oče dr. Rudolf Mikuš je bil naš hišni zdravnik.

Ob znani cerkvi sv. Jurija na Legnu so se dogajale hude stvari.

Grobišče Žančani

Na prošnjo gospe Vide Dular-Vrhnjak je vladna komisija za izvajanje zakona o popravil krivic odšla v Slovenj Gradec, kjer so se ji pridružili člani komisije Demos iz Celja, med njimi tudi Anton Drobnič. Dularjeva nam je pokazala gro-

bišče Žančani zahodno od Starega trga, kjer naj bi bil ubit tudi njen oče. V strmem, mešanem gozdu nad samotno dolinico je v pobočju zarezan globok jarek, po katerem so nekoč vlekl les z višjih leg. Širok je bil okoli tri do štiri metre. V dolžini 400 do 500 metrov je bil

Na grobišču Žančani

do trideset zasut, na nasuti zemlji pa so bile posajene mlade smreke. Na nekaj mestih smo videli luknje, kjer so lisice izkopavale lobanje. Tisti dan so bile lobanje odstranjene, ker je nekdo vedel, da bo prišla naša komisija. Kot domnevajo Slovenjgradčani, je bilo tu pobitih od 3.000 do 4.000 ljudi, saj so jih tovornjaki nekaj dni vozili iz raznih krajev. Žrtve naj bi bile slovenske, hrvaške, srbske in nemške narodnosti.

Na podlagi izpovedi Vide Dular in ogleda na grobišču je naš predsednik Janez Lukač vložil ovadbo na tožilstvo v Slovenj Gradcu zoper neznane zločince.

Prepoved izkopov

Poslanci Zbora občin RS se pod vodstvom nekdanjega predsednika Ivana Bizjaka dobimo vsako leto na drugem koncu Slovenije; odvisno od pripravljenosti gostiteljev, da nas sprejmejo. Tako smo prišli tudi v Slovenj Gradec. Razkazali so nam vse znamenitosti. Od obeh cerkev, Sokličevega muzeja, občinske hiše do Preventovih obratov.

Po kosilu sem navzoče predstavnike občine vprašal, kje so locirana velika grobišča, ki so nastala od po vojni pobitih žrtev. Odgovora nisem dobil. Popoldne pa smo si ogledali obnovljeno cerkev sv. Jurija na Legnu. Obnova je v slovenskem merilu nekaj posebnega, saj so stare grobove, ki izvirajo iz 8. ali 9. stoletja, s pokojniki vred prekrili s steklom, ki nadomešča tla. Strokovnjak, ki nas je vodil, pa ni ničesar vedel o bližnjem morišču in grobišču nekaj tisoč žrtev.

Slovenj Gradec je res mesto OZN, saj je našlo tu svoj nasilni, poslednji počitek veliko pripadnikov raznih narodov. Po nekaj letih je gospa Dularjeva pisala naši komisiji za popravilo krivic, da so imeli v Slovenj Gradcu pripravljeno vse – od dovoljenj, izvajalcev do denarja za izkop grobišča Žančani. Izkop naj bi vodil slovenjgraški sodnik. Dobil pa je telefonsko opozorilo z Vrhovnega sodišča RS, naj tega ne počne, drugače ga bo obravnavalo Vrhovno tožilstvo RS.

Janez Črnej